

Utvärdering av säkerhet och toxikologi vid läkemedelsutveckling

Martin Billger
Safety Assessment
AstraZeneca R&D Mölndal

2006

Uppläggnig

- Toxstudier vid läkemedelsutveckling
  - Historik
  - Varför, vad, när, hur
  - Några exempel
- Prediktionsvärdet av djurstudier och toxicitet på människa

Historik

- Tidigt arbete:
  - Läkemedel från växtpreparationer *extempore*. Förändring mot kemi-syntes slutet av 1800-talet
- USA:
  - 1937: 100-tals fatala fall av pat som använt sulfanilamid förorenad med etylenglykol
  - 1938: Food, Drugs and Cosmetics act: Quality and Safety
- Talidomid
  - 1958--: försäljning i >50 länder, i Västtyskland uppläcktes fall av missbildningar
    - Retrospektivt ca 10 000 fall i flera länder
    - FDA godkände aldrig läkemedlet
- 1962 Sverige lag om läkemedel
- 1963: WHO (svensk initiativ) inrättar biverkansregistret
- FDA riktlinjer för toxikologisk utvärdering
- 1968 UK Medicines Act, EC direktiv
- 2001 USA lagstiftar om att alla nyregistrerade läkemedel skall genomgå utvärdering för pediatrik användning. EU följer efter.

Regulatory guidances

Useful links:

- International Conference on Harmonisation of Technical Requirements for Registration of Pharmaceuticals for Human Use (ICH)
- ICH M3 guidance applies to the situations usually encountered during the conventional development of pharmaceuticals and should be viewed as providing general guidance for drug development.

Hur maximera säkerheten för patienter?

- Data från djur i tidig utveckling för att stödja:
  - Första dos till människa (vanligen friska frivilliga)
  - Ökande dosering och duration
  - Första dos till kvinnor i fertil ålder
  - Första dos till barn
  - Kombinationsbehandling
- Klinisk säkerhetsdata ökar under utveckling
  - '14 day rule'
- Övervakning av biverkningar (inkl registrerade produkter)
- Bryggningsstudier av vissa populationer (kinetik, metabolism, dosättning)
- Epidemiologiska data (fas III – efter registrering)

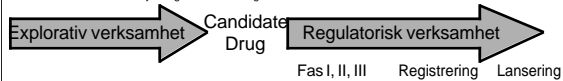

Tidig och sen fas i läkemedelsutveckling

- Många substanser/ Små mängder (mg)
- Begränsade försöksomöjligheter
- Tidig identifiering av potentiell toxicitet
- Söka sammanhang mellan struktur och aktivitet (SAR)
- Studier *in vitro/in vivo*
- Mekanismstudier
- Fastställa relevanta djurslag för utvärdering

- Läkemiddelskandidat – Enstaka substans
- Uppskalad tillverkning (kg)
- Dokumenterande studier (GLP, GMP, GCP)
- Ökande åtaganden (pengar, djur, människor)
- Toxikologisk dokumentation för att stödja kliniska prövningar
- Riktade studier från fall till fall

Akut toxicitet singeldos, råtta & mus

- Tänkt klinisk administreringsväg och iv
  - för att säkerställa exponering
- 14 dagars återhämtning under observation efter behandling
- Kliniska symptom, tid, varaktighet, viktändringar

10

Upprepad dosering MTD och DF

- Maximum Tolerable Dose
  - Stegvis ökad singeldos med washout
  - Kliniska symptom och plasmaprofil efter varje dos
  - Fortsätter till dosbegränsande effekt
- Dose Finding
  - Ofta 7 dagars upprepad dosering
  - Idealfall: lågdos, mellandos, högdos
  - Baseras på MTD
  - Vägleda dosättning i längre studier

11

Upprepad dosering

Längd på toxstudie som krävs för viss klinisk prövning

Längd på klinisk prövning	Minsta längd på toxstudie inför fas I/II	Minsta längd på toxstudie inför fas III/registrering*
<2 veckor	2 veckor	1 mån
<1 mån	1 mån	3 mån
<3 mån	3 mån	6 mån
<6 mån	6 mån	6 mån
>6 mån	6/9 mån*	6/12 mån**

* FasIII kräver längre tid jämf med fasII, då antalet pat i regel är mycket stort → ökad sannolikhet för sällsynta biverkningar
** 6 mån gnagare, 9/12 mån icke-gnagare

12

Mål för studier av toxicitet efter upprepad dosering

- Etablera doser
  - Terapeutisk upp till 'Max Tolerable Dose' (MTD)
  - Toxikokinetik: exponering viktigare än dosering
- Identifiera
  - Målorgan för toxicitet
  - Dosberoende
  - Tidsberoende
  - Artberoende
  - Övergående effekter (recovery)
  - Säkerhetsmarginaler
  - Initial säker klinisk dos
- Typ av toxicitet
  - ospecifik (kemisk)
  - farmakologiskt relaterad toxicitet?

13

Upplägg av studier av toxicitet efter upprepad dosering

- Företsättningar
  - Relevant administreringsväg
  - Gnagare och icke-gnagare
- Kliniska symptom
  - Kroppsvikt
  - Födo/vätskeintag
  - Oftalmoskopi
  - EKG
- Klinisk patologi
  - hematologi
- Blodkemi
  - urinalys
- Patologi
  - Allmän patologi
  - Organvikter (ca 12)
  - Mikroskopisk patologi (ca 40 olika v ävnader)
  - Återhämtning (recovery)
  - Övrigt, texhormonnivåer i plasma
  - Toxikokinetik
    - Exponering viktigare än dos!

14

Exempel: Substans X

- Allmänna toxstudier genomförda inför FTIM
  - Observation: Minskad hematokrit (markör)
  - Indikerar möjlig anemi (effekt)
  - Möjlig orsak: histopatologisk förändring i benmärg (målorgan)
- Bedömning
  - Benmärgsförändringar är troligen inte acceptabla vid kronisk behandling av patienter
- Åtgärder
  - Mekanistisk utvärdering och riskbedömning

15

FTIM, First time in man

Farmakokinetik och toxikokinetik

Säkerhetsmarginaler

19

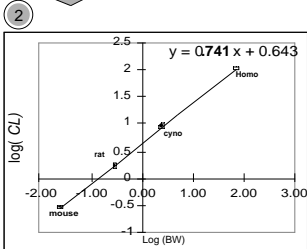

Farmakokinetiska modeller – allometrisk skaling – prediktion till människa

1 Primary PK parameters in animals (CV%)

	CL mL/min/kg	VDss mL/kg	t _{1/2,z} (h)
Cynomolgus monkey	3.6 (45)	87 (24)	19.4 (47)
Mouse	12 (8)	138 (13)	10.2 (12)
Rat	5.6 (5.4)	73 (9.4)	11 (16)
Rat ^{sp}	5.7 (13)	77 (22)	11 (40)

3 Predicted human PK

	CL (mL/h/kg)	V _{ss} (mL/kg)	t _{1/2,z} (h)
Human*	1.5	53	29

*Predicted from allometric scaling

20

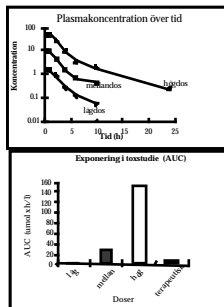

Toxikokinetik ("idealfall")

- gnagare + icke-gnagare
- exponering
  - AUC, C_{max}, t_{1/2},
  - könsskillnad
  - dos- och tidsberoenden
  - enzyminduktion

21

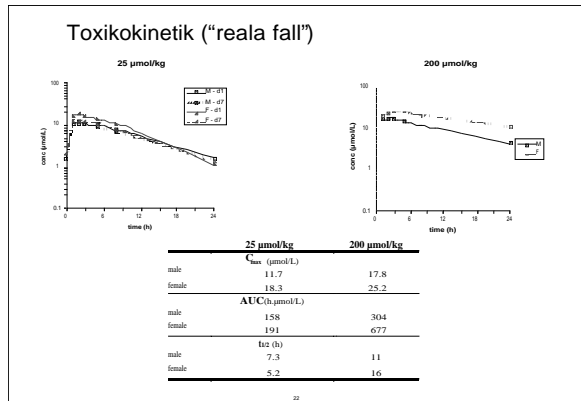

Bindningsgrad till plasmaproteiner

- Plasmaproteinbindning och fri plasmakoncentration
  - Jämvikt fritt – bundet
  - Påverkar effekt vid receptorn
- Jämförelser mellan arter
  - Värdera prediktionen från djurdata
- Uppskatta mellanarts- och individvariation

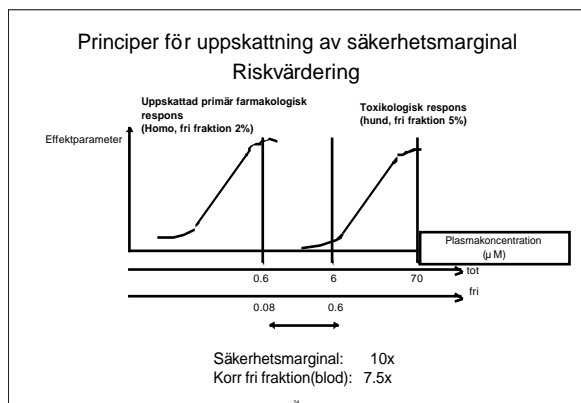

Autoradiografi

Intravenös administration, 1 h efter dos

25

Autoradiografi (forts)

Intravenös administration 5 h efter dos

26

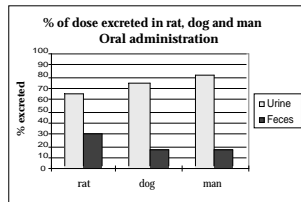

Massbalans

- Karakterisera absorption och exkretion av substans och metaboliter i djur friska frivilliga
  - Isotopmärkt substans (^{14}C , ^3H)
  - Po, iv administration
  - Samla urin, faeces och plasma
- Räkna på massbalans
  - in = ut

27

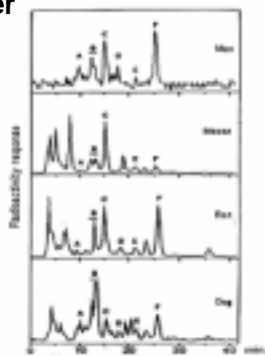

Metabolitmönster

Mönster och strukturer för huvudsakliga metaboliter i plasma och sekret med hjälp av kromatografisk analys

Vid behov separat säkerhetsvärdering av unika metaboliter

Läkemedelsinteraktioner

- Identifiera essentiella enzym som ingår i metabolismen av läkemedlet
  - Cytokrom p450 (3A4, 2D6 etc.)
    - Hämmning, induktion?
- Interaktionsstudier
  - *in vitro* med human vävnad (tex lever)

29

Reproduktionstoxikologi

30

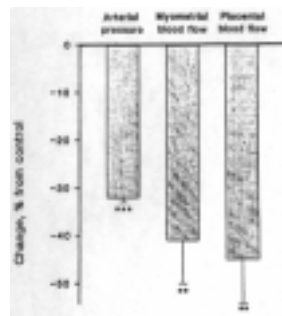

Exempel: Felodipine

Dräktiga kaniner,
12 µmol/kg i 3 dagar

En preparat som sänker blodtryck. I normotensiva situationer leder behandling till hypotension, med lokal ischemi som extrem påförd, här med effekter på å ontogenin av falanger

Från Lundgren et al. (1992), *Pharmacology & Toxicology* 71, 361-364

34

Genotoxisk potential

- In silico
  - MCASE, DEREK; prediktera Ames test
- In vitro
  - Ames Test (bakterier) genmutation
  - Mouse Lymphoma TK locus test (däggdjursceller) kromosomskada
  - +/- metabol aktivering (S9-fraktion från lever)
  -
- In vivo
  - Mouse Micronucleus (benmärg, råttor & mus)
  - Unscheduled DNA Synthesis (lever, råttor)
  - Single Cell Gel (olika organ, råttor & mus)

35

Cancerstudier

- Nästan livslång (2 år) exponering
  - Vanligen i gnagare (råttor & mus)
  - Bättre prediktion en enbart genotoxtester
  - Risk för övertolkning
- Studiedesign efter samråd med myndigheter
  - CAC; carcinogenicity approval committee
- Noggrann monitorering för att säkerställa tillräcklig överlevnad och exponering
  - Dosfindning-studier
  - Dosjustering, tidigare avslut etc
- Rapport klar vid registrering
- Forskning pågår med KO/transgener för att möjliggöra kortare studier

36

Exempel: PTH1-34

- Paratyroidhormon-analog
  - Stimulerar blä omsättning/tillväxt av osteoblaster
  - Indikation osteoporos
- 6 mån rätta: inga relevanta fynd
- 12 mån primat: inga relevanta fynd
- 2 år rätta: dosrelaterad malign metastatisk osteosarcom

- Bedömning
  - Behandlingstid motsvarar >2/3 av förväntad normal livslängd
  - Antalet benomsättningscykler stort
  - Artspecifik effekt

- Slutsats
  - Troligen ingen relevans för människa

27

Immuntoxikologi

- Mälorgan
  - Tymus
  - Mjälte
  - Lymfkörtlar

- Mälceller
  - Medfött immunförsvaret
    - Fagocyterande celler makrofager, granulocyter
    - NK-celler mot tumörer

  - Förvärvat immunförsvaret
    - Bildar minnesceller
    - B-lymfocyter tillverkar antikroppar

    - T-lymfocyter hjälper till med akproduktion eller utför cytotox mot främmande celler

28

'Omics' – teknologier: alternativ eller komplement till djurförsök?

- Utveckling inom molekylärbiologi, analysteknik, databashantering, instrumentteknik
  - Kvantitativa mätningar ger stora komplexa datamängder
  - Analys ger 'fingerprints' som speglar processer i celler och vävnader på molekylär nivå
  - toxicogenomics, proteomics, metabonomics...

- Kräver validering med djurförsök
- Ökad betydelse i framtiden

- Kan inte helt ersätta djurförsök

29

Efter registrering

- 'Pharmacovigilance'
  - Övervakning av läkemedlets säkerhet på marknaden
  - Kan ge upphov till nya studier
- Nya indikationer, doser, administreringsvägar
- Nya tillverkningsprocesser, formuleringar
  - Nya nedbrytningsmönster
- Yrkeshygien
- Utvärdering av biverkningar
- Uppdateringar till myndigheter

40

Bioteknologiska produkter, ett specialfall?

- Nej,
  - Samma regulatoriska regelverk gäller
- Men,
  - Avvikelser möjliga på vetenskaplig grund
  - Trend: case-by-case → nya guidelines
- Återkommande fråga: relevant djurslag
  - Tex rekombinant antikropp riktad mot humant antigen
- Speciella problem
  - Neutraliserande antikroppar kan förhindra exponering i längre studier

41

Exempel: Epoetin alfa-fallet

- rh-Epo ges till kroniskt njursjuka
  - stimulerar bildandet av erythrocyter
- Plötslig ökning av antalet fall PRCA (pure red cell aplasia)
  - Före 1998 sällsynt, 1-2 fall/år
  - 1998-2002: ökning, kulminerar med 83 fall/år
- Sammanföll med
  - Övergång från iv till sc, ökad självadministrering
  - Ökande fall av felaktig förvaring (dvs utanför +2-+8 °C)
  - Excipientbyte 1998: humant serumalbumin (HSA) till polysorbat-80
- Utredning
  - Aggregerat rh-Epo mer immunogent än nativt dito
  - sc mer immunogent in iv
  - Antikroppar korsreagerar med kroppsegna Epo-producerande celler i njuren
- Avregistrering av sc användning
  - Incidens PRCA gått ner på låga nivåer 2003

42

Pediatrika läkemedel

- Hur dokumentera läkemedel i barn?
- Tillgänglig dokumentation idag är oftast begränsad
- Barn är inte små vuxna
  - Riktade studier krävs för att etablera effekt, säkerhet och dos.
- Studier svåra att genomföra
  - Stort relativt span i kroppsvikt, utvecklingsgrad...
  - Etik: vem bestämmer över barnets kropp?
  - Fölsamhet (compliance) troligen ett problem
  - Kommersiella värdet kan vara begränsat
- Myndigheter (USA ligger före) tillämpar lagstiftning enligt "the stick and the carrot"
  - Krav på viss dokumentation vid registrering
  - Erbjuder utökad/förlängd exklusivitet

43

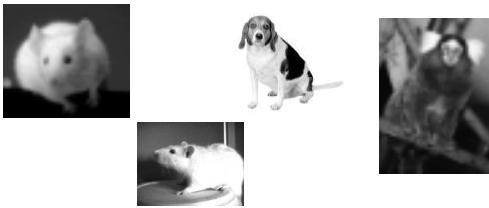

Prediktionsvärdet av djurstudier och toxicitet inför studier på människa

44

Några aspekter på djurslag använda inom toxicologi

- Råta, mus
  - små → större antal möjligt
  - "snabbare" livsförlopp
  - Välkänd bakgrund
- Hund
  - "lagom" stort → flera provtagningar möjliga
  - Välkänd bakgrund (normal histologi)
  - Känd individ
- "minigris"
  - Lik Homo i många avseenden (tex GI)
  - Lever inte upptill epitetet mini
  - Överkänslig map CV-parametrar?
- Primat (Cynomolgus, marmoset)
  - Lik Homo i många avseenden
  - Tillgång kan variera
  - Nervösa djur
  - Många länder kräver särskilda tillstånd

45

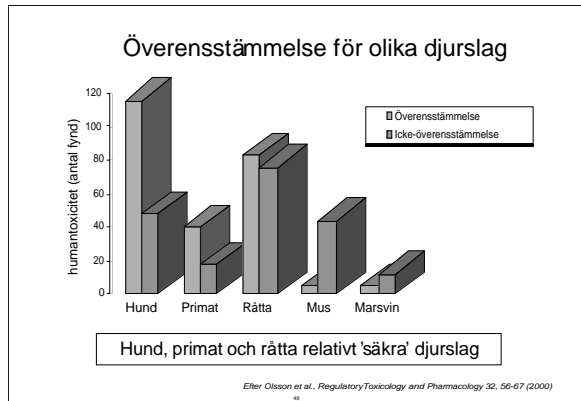

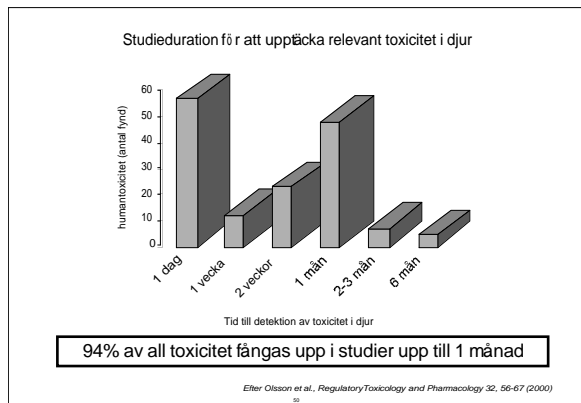

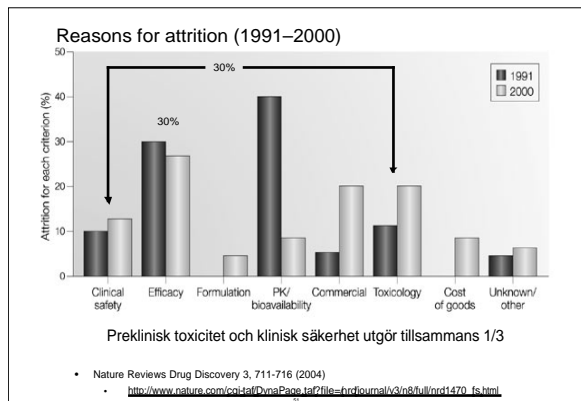

<http://www.djurforsok.info/>

Slutsatser

- Ett genomreglerat område
  - Historiska exempel
  - Vetenskap och beprövad erfarenhet
  - Ökande grad av harmonisering mellan länder
- Patienters säkerhet i centrum
- Överensstämmelse djur – människa
  - Relativt goda förutsägelse
  - Sant positiva överväger 'falskt negativa' resultat
  - Helt avstå från djurstudier – oacceptabel risk för människa
- Toxikologin får en fortsatt ökande betydelse

Sola dosis facit venenum

- Paracelsus, eg. Theophrastus von Hohenheim, 1493–1541, schweizisk läkare och naturfilosof,

---
